

Nd.

49. Frumvarp

til laga um manntal á Íslandi.

Frá allsherjarnefnd.

1. gr.

Ar þau, er ártalið endar á 0, skal taka alment manntal um allt land. Skal það fara fram 1. desember eða annan dag, sem konungur ákveður, og skal því lokið þann sama dag, nema óviðráðanlegar hindranir komi í veg fyrir það. Skulu allir taldir þar sem þeir höfðu náttstað aðfaranótt manntalsdagsins, hvort sem þeir eiga þar heima eða ekki. Þó skal þeirra, sem að heiman eru aðfaranótt manntalsdagsins, einnig getið á heimili þeirra, með athugasemd um, að þeir sjeu fjarverandi. Hagstofa Íslands gerir fyrirmyndir að eyðublöðum undir manntalsskrárnar. Á þeim skal tilgreina fult nafn hvers manns, fæðingarár og dag, fæðingarstað, atvinnu og annað það, sem hagstofan í hvert sinn ákveður í samráði við þar til kjörna nefnd manna.

2. gr.

Í kaupstöðunum annast bæjarstjórnin um framkvæmd manntalsins, en annarsstaðar prestarnir með aðstoð hreppstjóra og hreppsnefnda. Áður en manntalið á fram að fara, skal skifta hverjum kaupstað og prestakalli í svo mörg umdæmi eða hverfi, að einn maður komist á einum degi yfir að telja alla þá, sem þar dvelja eða eru staddir, og afla um þá þeirra upplýsinga, sem krafist er. Teljarastarfið er trúnaðarstarf, sem enginn getur skorast undan, sem til þess er hæfur.

3. gr.

Að viðlagðri alt að 1000 kr. sekt er hver maður skyldur til að gefa fullnægjandi skýrslu um sjálfan sig og hagi sína til afnota við manntal það, sem lög þessi skipa fyrir um. Að viðlagðri sömu sekt er einnig hver húsráðandi skyldur til að gefa í sama skyni allar þær skýrslur um húsbúa sína og annað, sem hann getur í tje látið.

4. gr.

Störf presta og hreppstjóra við manntalið teljast til embættisverka þeirra, sem þeim ber ekkert kaup fyrir sjerstaklega. Teljarar geta heldur eigi krafist neins kaups fyrir starf sitt, en heimilt er þó bæjar- og sveitarstjórnnum, ef ástæða þykir til, að greiða þeim einhverja þóknun úr bæjar- eða sveitar-sjóði, og þaðan greiðist einnig annar kostnaður, sem verða kann við framkvæmd manntalsins í kaupstaðnum eða hreppnum.

5. gr.

Með mál út af brotum gegn lögum þessum skal fara sem með almenn lögreglumál.

Greinargerð.

Að undanfögnu hafa almenn manntöl farið fram hjer á landi 10. hvert ár, hið síðasta 1. des. 1910. Hinn 1. des. þ. á. eru því liðin 10 ár frá síðasta manntali, og á þá samkvæmt þeirri venju, sem tíðkast hefir, nýtt manntal fram að fara. Undanfarið hafa manntölin verið framkvæmd eftir boði í ráðherrabrjefum, sem fyrmeir studdust við konungsúrskurði um manntal í danska ríkinu. Það mundi nú líka eins og áður mega hafa þá aðferð að fyrirskipa manntal 1. des. næstkomandi með konungsúrskurði eða ráðherrabrjefi, því að í lögnum um kaupstaðina er landsstjórninni heimilað að heimta af bæjarstjórnunum skýrslur um manntal í kaupstaðnum, og einnig getur hún fyrirskipað embættismönnum landsins og starfsmönnum, svo sem prestum og hreppstjórum, að vinna að framkvæmd manntalsins. En ef manntalið á að fara fram á einum degi, eins og verið hefir bæði 1901 og 1910, og sjálfsagt virðist, þá verður þörf á miklum fjölda aðstoðarmanna sjálfan manntalsdaginn (teljurum). Fyrir manntalið er það mjög áriðandi, að teljararnir sju vel valdir, bæði vel hæfir til starfsins og ræki það vel. En ef engin lagafyrirmæli eru til um skyldu til að takast slíkt starf á hendur, kynni að geta farið svo, að þeir, sem hæfastir væru til starfsins, fengjust ekki til þess. Og ef þeir krefðust borgunar, þá mundu þeir að vísu í kaupstöðunum eiga aðganginn að bæjarsjóðnum, en engin lagafyrirmæli kveða neitt á um, hvaðan borgunina ætti að taka í sveitunum. Nú má að vísu búast við því, að allur þorri þeirra, sem valdir yrðu til þessa starfs, mundu skoða það sem trúnaðarstarf, er þeir vildu fúslega inna af hendi eins vel og þeim væri unt, og það jafnvel þótt þeir fengju enga borgun fyrir. Þannig voru manntölin bæði 1901 og 1910 framkvæmd kauplaust af völdum teljurum, án þess að nokkur lagaákvæði þyrftu að skylda menn til þess. Vera má þó, að það hafi að nokkru stafað af því, að menn

hafi haldið, að þeir væru skyldir til þess. En þar sem það væri mjög bagalegt, ef framkvæmd manntalsins einhversstaðar hindraðist eða truflaðist vegna þess, að hæfir menn neituðu um aðstoð sína, sem þó væri hugsanlegt, að fyrir gæti komið, þá virðist heppilegast að slá því föstu með lögum, að menn geti eigi skorast undan þessu starfi.

Teljararnir við manntölin 1901 og 1910 fengu enga borgun fyrir starf sitt. Það kom fyrir við manntalið 1910, að teljarar sendu stjórnarráðinu eftir á reikning fyrir það, en eigi voru þeir reikningar greiddir. Það virðist nú heldur ekki svo sjerlega þung kvöð, þó mönnum væri gert að skyldu að verja þannig einu dagsverki 10. hvert ár í almannaparfir án endurgjalds. En ef greiða ætti borgun fyrir þetta starf, þá virðist sjálfsagt, að sú borgun yrði greidd úr sveitar-sjóðnum. Virðist heppilegast, að sveitarstjórnirnar sjeu sjálfar látnar skera úr því, hvort ástæða sje til að greiða einhverja þóknun fyrir þetta starf, og þá hve mikla.

Af þeim ástæðum, sem nú eru greindar, virðist nauðsynlegt að setja lagafyrirmæli um manntalið, en auk þess virðist það langeðlilegast, að svo mikilvæg ráðstöfun sem alment manntal er hvíli á lagabóði.

Það virðist ekki hentugt að telja upp í lögunum alt það, sem spyrja skal um við manntalið, því að ástæða getur verið til að spyrja um sumt við eitt manntal, sem ekki er ástæða til að spyrja um við annað, og verður því að taka það til íhugunar á undan hverju manntali, um hvað skuli spyrja við það manntal. Hjer eru því aðeins talin upp nokkur atriði, sem sjálfsagt virðist, að spurt sje um við öll manntöl, en hvað meira skuli spurt um er gert ráð fyrir, að hægstofan ákveði í hvert sinn í samráði við nefnd manna. Er það ákvæði sett vegna þess, að það virðist nokkuð viðtæk heimild fyrir hægstofuna, ef henni er sett í sjálfsvald að ráða því ein, án nokkurrar íhlutunar annarsstaðar frá, hvaða spurningar eru lagðar fyrir menn við manntalið og þeir skyldaðir til að svara. Og þar sem um svo umfangsmikla og kostnaðarsama framkvæmd er að ræða sem alment manntal, virðist einnig rjett, að það sje sem vandlegast íhugað og frá ýms-um hliðum, hvaða spurningar sje æskilegt og gerlegt að leggja fyrir menn og hve viðtæk not megi þannig hafa af manntalinu.